

YUNUS EMRE

(Hayatı-Düşünceleri-Eserleri)

Başeditör

Prof. Dr. Celalettin VATANDAŞ

Editörler

Doç. Dr. Hasan KAYA
Dr. Öğr. Üyesi Fatih EGE
Dr. Öğr. Üyesi Meltem CAN
Dr. Yeşim ÇAĞLAR

YUNUS EMRE
(Hayatı-Düşünceleri-Eserleri)

YAYIN SAHİBİ
Prof. Dr. Mustafa ŞENTOP
Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı

YAYIN KOORDİNATÖRÜ
Mehmet Ali KUMBUZOĞLU
Genel Sekreter

YAYIN YÖNETMENİ
Dr. Necati SUNGUR
Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Başkanı

BAŞEDİTÖR
Prof. Dr. Celalettin VATANDAŞ

EDİTÖRLER
Doç. Dr. Hasan KAYA
Dr. Öğr. Üyesi Fatih EGE
Dr. Öğr. Üyesi Meltem CAN
Dr. Yeşim ÇAĞLAR

KAPAK ve SAYFA TASARIMI
Gülcan ACARTÜRK

BASKI
TBMM Basımevi - 1. Baskı Haziran 2022

ISBN
978-605-2089-63-7

BASKI ADEDİ
1000

II. MEŞRUTİYET DÖNEMİ FİKİR ADAMI ŞEHBENDERZÂDE FİLİBELİ AHMET HİLMİ’NİN YUNUS EMRE TEFRİKASI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Ahmet KOÇAK

Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul/Türkiye, kocakahmet70@hotmail.com

Giriş

Büyük şahsiyetler yaşadığı zamanın dışına çıkan, asırlar sonrasına hitap edebilen isimlerdir. Yunus Emre, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî, Hacı Bektaş-ı Veli, Fuzulî, Baki, Şeyh Galip gibi Osmanlı edebiyatının önde gelen şahsiyetleri bunlardan bir kısmıdır. Bu isimlerdir ki fikir dünyasının oluşmasında ve toplumun ortak kültürel değerler etrafında toplanmasında rol oynarlar. Yunus Emre kendi zamanını aşarak asırlar boyu, günümüze kadar okunarak, şiir ve ilahileri söylenerek gelmiş bir büyük şairdir. Onu sadece şair sıfatı ile adlandırmak da doğru değildir. Yunus bir gönül insanı, mütefekkir, mutasavvıf bir şahsiyettir. Yunus Emre’nin Türk edebiyatında ilk araştırmaya konu edilmesi, derli toplu hayat hikâyesinin, eserlerinin, düşünce dünyasının ele alınması 1918 yılında Fuat Köprülü tarafından yayımlanan *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* adlı eserlerdir. Ancak Şehbenderzâde Filibeli Ahmet Hilmi, yukardaki tarihten çok önce 1911 yılında, kendisinin çıkardığı haftalık *Hikmet* dergisinde Yunus Emre’nin menkıbevi hayat hikâyesi, şiirlerinden örnekler ve onların şerhiyle ilgili tefrika halinde yazılar yayımlar. Bu çalışmada Türk edebiyatı için önemli yayın organlarından birisi olan *Hikmet* dergisinde tefrika edilen Yunus Emre ilgili yazıların geniş bir değerlendirmesi yapılmış olacaktır.

Ahmet Hilmi'nin Hayatı ve Eserlerine Kısa Bir Bakış

Yirminci yüzyılın özellikle ilk çeyrek asrı Türk tarihi açısından büyük olayların cereyan ettiği, büyük değişikliklerin yaşandığı bir dönemdir. İki Balkan Savaşı, bir büyük dünya savaşının ve altı yüz yıllık Osmanlı Devleti'nin tarih sahnesinden çekildiği ve yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu bir dönemdir. Zaman olarak kısa, ancak tezahür eden olaylar ve neticeleri açısından uzun bir dönemi kapsar. Bu dönemde Türk fikir ve siyasi hayatına yön veren önemli isimler yetişmiştir. Türk düşünce hayatında siyasi fikir akımlarının da kendi kalıpları içerisinde şekillenmeye başladığı bu yıllarda, yerli kültür ve değerlere bağlı kalarak Osmanlı Devleti'nin ayakta kalmasının İttihad-ı İslam düşüncesi etrafında toplanmak olarak gören ve bunu savunan önemli isimler vardır. Bunların başında Şehbenderzâde Filibeli Ahmet Hilmi, Mehmet Âkif, Aksekili Ahmet Hamdi, Babanzâde Ahmet Naim, Süleyman Nazif gibi önemli şahsiyetler yer alır.

Şehbenderzâde Filibeli Ahmet Hilmi, Hicri 1279 [1862/1863] yılının ortalarında bugün Bulgaristan sınırları içinde kalan Filibe'de (Plovdiv) doğmuştur. Babası Şehbender (Konsolos) Süleyman Bey, annesi, Şevkiye Hanım'dır. "Şehbenderzâde" ve "Filibeli" lakapları, babasının mesleğini ve doğduğu yeri göstermektedir. Ailenin en büyük çocuğu olan Ahmet Hilmi, ilk tahsilini Filibe müftüsünden almıştır. Daha sonra Bulgaristan'da Rüştîye mektebini bitirdiği de belirtilir (Ekici, 1997: 21-52). 93 Harbi'nden sonra (1877-78 Osmanlı-Rus savaşı) Rumeli Muhacereti sırasında gerçekleşen göçler kervanına Filibeli Ahmet Hilmi'nin babası Süleyman Efendi de katılmış, ailecek önce Edirne'ye sonra da İstanbul'a gelmişlerdir. Onun İstanbul'daki eğitimiyle ilgili çeşitli görüşler vardır. Bir kısmı bilgilere göre Galatasaray Sultanisi'nden mezun olduğu yönündedir. Diğer bir görüş ise, kendi kendisini (otodidakt) yetiştirdiği şeklindedir (Uludağ, 1996: 37).

Ahmet Hilmi'nin çalışma hayatı ise farklı şehirlerde ve bölgelerde geçmiştir. İlk memuriyetine İstanbul'da Posta idaresinde başlayan Ahmet Hilmi, daha sonra ailesiyle birlikte İzmir'e gitmiş, burada da dört yıldan fazla Posta idaresinde çalışmış ve bunun iki yılı da müdürlük görevinde geçmiştir. Daha sonra becayış yoluyla Beyrut Vilayeti Telgraf ve Posta Merkezi Posta Müdürlüğüne naklolunmuştur (Tansel, 1981: 151). Beyrut'ta bulunduğu dönemde Jön Türklerle yakın temasa geçmiş, buradan Mısır'a kaçmış ve orada "Çaylak" isminde bir dergi çıkarmıştır.

1901 yılında İstanbul'a dönen Ahmet Hilmi, bir süre sonra kesin olarak bilinmemekle beraber, siyasi olduğu tahmin edilen bir sebepten Fizan'a sü-

rülmüştür. II. Meşrutiyet'in ilanına kadar Trablusgarp'ta kalan Ahmet Hilmi, sürgün hayatının da etkisiyle tasavvufa merak sarmıştır. Onun Kadiriyye tarikatının kollarından olan Abdullah Selam Esmer el-Arûsî Hazretleri'ne isnat edilen Arûsi tarikatına intisap ettiği eserlerinden anlaşılmaktadır. Fizan'da iken resmî bir görevi olduğu yönünde bilgiler de vardır (Ekici, 1997: 42; Koçak, 2009: 339-364).

II. Meşrutiyet'in ilanından (1908) sonra İstanbul'a dönen Ahmet Hilmi ilk olarak haftalık İttihad-ı İslâm dergisini, daha sonra yine haftalık Çoşkun *Kalender*'i çıkartır. Bu derginin de kapanmasıyla *Necat*, *Tonguç* dergilerinde başmuharrir olarak yazılar yazar. Daha sonra *Sıratı müstakim*, *İkdam*, *Tasvîr-i Efkâr*, *Şehbal*, *Sancak* ve *Necat* dergilerinde siyasi ve felsefî yazılar kaleme alır. Tekrar kendisi *Münakaşâ*, *Kanad*, *Nimet*, günlük ve haftalık olmak üzere *Hikmet* dergilerini çıkartır. Hikmet Matbaa-yı İslâmiyesini kurar, kendi dergi ve eserlerini burada basar. 1911 yılında günlük *Hikmet* dergisinde İttihad ve Terakki'yi tenkit eden yazıları yüzünden, matbaası ve dergileri kapatılır. Önce Kastamonu'ya, oradan da talebi üzerine Bursa'ya sürgün edilir. Bu sürgün hayatının (Ekim 1911-Mart 1912) beş aylık bir süreyi kapsadığı tahmin edilmektedir. On aylık bir aradan sonra tekrar haftalık *Hikmet* dergisini neşre başlayan Ahmet Hilmi, Dârülfünûn'da felsefe müderrisliğinde ve Cemiyet-i Tedrisiye-yi İslamiye azalığında bulunmuştur. Arapça, Farsça ve Fransızca'yı çok iyi derecede bilen Ahmet Hilmi, hiç evlenmemiştir. 16 Ekim 1914 Cuma günü vefat eden Filibeli'nin vefat sebebi kesin olarak bilinmemekle beraber bakır zehirlenmesinden veya siyonizm ve masonluk meselesini ilk ele alanlar arasında olduğu için masonlar tarafından zehirlendiği şeklindedir (Aksun, 1982: XIX; Kara, 1997: 69-71). Kabri Fatih Camii haziresindedir.

Osmanlı'nın son dönem önemli fikir ve edebiyat adamlarından birisi olan Şehbenderzâde Filibeli Ahmet Hilmi, vefatının üzerinden yüzyılı aşkın bir süre geçmesine rağmen yazdığı eserler önümüzü aydınlatmaya, ı ışık olmaya devam etmektedir. Kırdan fazla eser kaleme alan, tek başına haftalık ya da günlük olarak çıkardığı, gazete ve dergilerin sayısı da onu aşan Ahmet Hilmi, makalelerinde ve eserlerinde İslam dünyasının ve Osmanlı toplumunun geri kalışı noktalarına zihin yormuş, çözüm önerileri üretmeye çalışmıştır. Gözü kapalı Batı'yı taklit etmeye karşı çıkarak modernle geleneği, İslami kültür ve kurumlarıyla Batı medeniyetinin nasıl bütünleşebileceği noktaları üzerinde durmuştur. Dönemin hâkim felsefî akımlarıyla yakından ilgilenmiş, Doğu felsefesi ile Batı felsefesinin ortak noktalarına dikkat çekmiştir. Bu noktadaki görüşlerini "Ne taassup ne de körü körüne taklit" şeklinde özetlemek mümkündür. O, dönemindeki birçok önde gelen fikir adamları gibi saltanata

karşı meşrutiyeti savunmuş ve bunu yazılarıyla desteklemiştir (Koçak, 2018; Koçak, 2021: 7). Sadece Osmanlı sınırları içinde değil, Orta Asya'dan Balkanlara, Uzak Doğu'dan Afrika'ya kadar farklı coğrafyalarda yaşayan İslam dünyasının ortak meselelerine yakından ilgi duymuştur.

Ahmet Hilmi bunların yanı sıra yüzyıllardır Anadolu ve Rumeli coğrafyasını şiirlerinde dile getirdiği duygu ve düşüncelerle aydınlatan, menkıbevi hayat hikâyesiyle bu toprakların mayalanmasına öncülük eden Yunus Emre ile ilgili kaleme aldığı eseri de ilklerdendir ve son derece önemlidir. Önemlidir çünkü Türk Edebiyatında Fuat Köprülü'nün *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* (1918) adlı kitabında dile getirdiği ve geniş bir vukufiyetle ortaya koyduğu Yunus Emre'yi Ahmet Hilmi, Şeyh Hüsnü mahlasıyla ondan çok daha önce *Hikmet* dergisinin (1911) altı sayısında “*Terâcim-i Ahvâl: Sahâif-i İslâmiye*’den *Âsâr ve Ahvâl-i Meşâhir: Yunus*” (Şeyh Hüsnü, 1911: 66-68) başlığı ile kaleme almış, hayat hikâyesi ve şiirlerinden örnekler sunmuş, şerh etmiştir.

Ahmet Hilmi'den Yunus Emre'nin Biyografisine Dair Tespitler

Ahmet Hilmi, halk arasında “Derviş Yunus, Âşık Yunus namlarıyla meşhur olan” Yunus Emre'nin Bolu'da dünyaya geldiğini, Yıldırım Bayezid zamanında zuhur ettiğini, şeyhlerinin de Tapduk Emre olduğunu ve Kadiri tarikatına intisap ettiği bilgisini verir (Koçak, 2021: 61). Yunus Emre'nin tarihi kişiliği ve menkıbevi hayat hikâyesinde Tapduk Emre'nin ayrı bir yeri olduğu bilinmektedir. Buna göre Sarıköy'de yaşayan Yunus Emre, buğday almak üzere Karahöyük'e gider, bir süre Hacı Bektaş-ı Veli'nin yanında kalır. Tam geri döneceği zaman buğday yerine Hacı Bektaş-ı Veli ona “himmet” yahut “nefes” vermeyi teklif eder, fakat Yunus “nefes” yerine buğday almada ısrar edince, kendisine istediği kadar buğday verilir ve öyle döner. Oradan ayrılıp köyüne yaklaştığı zaman gafletinin farkına varan Yunus, buğdayın bir gün tükeneceğini, hâlbuki nefesin hiç tükenmeyeceğini düşünerek tekrar tekkeye döner ve pişmanlığını ifade eder. Bu hal Hacı Bektaş-ı Veli'ye arz edilince, o “Bundan sonra olmaz. Biz o kilidin anahtarını Tapduk Emre'ye verdik, varsın nasibini ondan alsın” diyerek onu Tapduk Emre'ye gönderir. Tapduk Emre, Yunus'un halinin kendisine malum olduğunu belirterek, hizmet ederse nasibini alacağını söyler. Burada hizmete başlayan Yunus, erenlere eğrinin yakışmayacağına inandığı için, “bu kapıya eğri gelmez” inancıyla kırk yıl hep düzgün odun taşır. Bu kırk yıllık hizmetin sonucunda nasibini alan Yunus'un dili çözülür ve bundan sonra asırlarca devam edegelen inci ve altın değerinde-

ki şiirlerini söylemeye başlar (Tatcı, 2013: 600). Yunus ümmidir yani zahiren kimseden okumamış, ders almamıştır; fakat bâtinen tevhit mektebini ve aşkta tahsilini tamamlamış, şahadetnamesini de “aliyyü’l- âlâ [en üstün]” derecesiyle ve birinci olarak almıştır.

Ahmet Hilmi, Yunus’un doğum tarihi ve vefatıyla ilgili bir kayıt olmadığını, ancak

*Tarih dahi yedi yüz yedi idi
Yunus canı bu yolda kodu idi*

beyletiyle yaşadığı zamanın bilindiğini söyler.

Yunus’un kabri için de ihtilafların olduğuna işaret ederek, bir rivayete göre Erzurum vilayetinde Tutçular köyünde, diğer bir rivayete göre de Ankara vilayetinde Mihalıccık kazasının istasyonu olan, Sarıköy’de metfun olduğunu kaydeder. Yunus Emre’nin şeyhleri Tapduk Emre’nin de yine Ankara vilayetinde Nallıhan’da metfun olduğunun yaygın olarak bilindiğini söyler (Koçak, 2021: 94). Ancak bugün Eskişehir, Karaman, Bursa, Aksaray, Manisa, Erzurum, Isparta, Afyon, Ankara, Sivas gibi vilayetlerde Yunus Emre’nin mezarının bulunduğu da söylenmektedir (Tatcı, 2013: 602).

Yunus’u anlamanın yolunun onun geride bıraktığı eserlerini bilmek, okumak ve anlamaktan geçtiğine işaret eden yazar, Türk edebiyatı geleneğinde önemli eser sahibi insanların biyografilerinin düzenli şekilde kayda geçirilmediği tespitini yapar. Hayat hikâyeleri yazılarının da birkaç satırı geçmeyecek metinler olduğu, buradan da bir insanı tanıyıp anlamanın mümkün olmadığını ifade eder.

Bizde zuhur eden meşahirden hemen hiçbirinin muntazam ve etraflı bir tercüme-i hâli yok gibidir. Bizim meşahirimiz kendi kendilerine doğarlar, kendi kendilerine yaşarlar ve kendi kendilerine terk-i hayat edip giderler. İşte tercüme-i hâlini yazmakta olduğumuz Yunus, o kabîl zevattandır. Bereket versin ki elde mevcut bir Divanı var, fakat bu Divân muntazam ve musahhih bir şey zannedilmemelidir. O fena ve kaba bir surette harekeli olarak basılmış bir Divandır. İçinde yabancı sözleri de vardır. Maamafih pek âlî ve zengin parçaları da muhtevidir (Ahmet Hilmi, 1912; Koçak, 2021: 64-65).

Ahmet Hilmi’nin Yunus Emre’ye olan ilgisi derin ve eskiye dayanmaktadır. Nitekim onunla ilgili kaleme aldığı bu eserinde, kendisinin II. Abdülhamit döneminde sürgüne gönderildiği Sinop’ta başından geçen bir hatırasını şu şekilde aktarır:

Devr-i istibdatta Sinop'ta üç refik, felaket bir gün fakirhanede oturuyorduk. İkimiz derviş idik, birimiz değildi. Sohbetimiz tarikate, dervişliğe dair idi. Derviş olmayan refikimiz nev-ummâ [bir derece] tarikati, dervişliği münkir idi. Yanımızda bir Yunus divanı vardı. Kendisine “sizin için şundan bir tefe’ül edelim [fal açalım]” dedim, hafif bir handeyi [gülüşü] müteâkip “peki, fakat soldan, son beyti okuyunuz” dedi. Hemen açtım, şu beyit zuhur etti:

*Sırrımıza girmezler, ânlar yoldaş olmazlar
Değmeler yoldaş olmaz bu bizim hâlimize*

Hazret’in bu nutku bizi memnun ve dilşâd, onu da mahzun ve berbat etti. (Şeyh Hüsnü, nr. 68, s. 6; Koçak, 2021: 94).

Yunus Emre’nin Şiirleri ve Yorumu

Yunus Emre’nin Osmanlı toplumunda yaygın olarak bilinmesi onun şiirlerinin “ehl-i dil” arasında dilden dile dolaşmasıyla. Kendine has üslubu, sade dili ve sözlerindeki manevi derinlikle Niyazi Mısırî gibi büyük mutasavvıflar tarafından da şiirleri şerh edilmiştir. Nitekim

*Çıktım erik dalına, anda yedim üzümü
Bostan ıssı kakıyıp der ne yersin kozumu*

beytiyle başlayan, meşayihin halleri, dervişlerin tavırları, kişinin dünyaya ait şeylerden sıyrılarak içindekilerini temizlemesi ve ilahi aşka mazhar olma sürecini gösteren “seyr ü sülûk”u anlatan şiirleri Niyâzî-i Mısırî tarafından şerh edilmiştir. Niyazi Mısırî bu şerh esnasında;

*İplik verdim çulhaya sarıp yumak etmemiş
Becid becid ısmarlar gelsin alsın bezini*

beytini Yunus Emre’nin söylediği şekliyle, maksadına uygun şerh edip etmediğinde uzun müddet tereddüt etmiş yine onun manevi işaretiyle bu tereddüdünü gidermiştir. Bu şerhi sekiz ay gibi uzun bir sürede ikmal eden Niyazi Mısırî, Yunus Emre’yi “Şeyh Hazretleri, Aziz Hazretleri, Pîr Hazretleri” gibi sıfatlarla anar ve onun büyüklüğünü şu mısra ile dile getirir:

*Başsız kabak gibisin tekerleme söz ile
Yunus gibi Niyâzî irfânı arzularsın. (Şeyh Hüsnü, nr. 62, s.7).*

Ahmet Hilmi, Hazreti Mevlânâ'nın yaygın olarak bilinen Yunus için “*Bu Türk'ün Divânı'nı evvelce görmüş olsaydım Mesnevi'yi vücûda getirmezdim*” sözünün tarih olarak söylenmesinin mümkün olmadığını, çünkü Mevlânâ'nın ortaya çıkışının daha önce olduğunu ifade eder. Ancak bu rivayetin Yunus Emre'nin önemli bir şahsiyet ve yüksek bir mertebede olduğuna delalet eder, tespitinde bulunur.

Yunus Emre, Anadolu coğrafyasında zuhur eden evliya ve meşayihin öncülerindendir. Ahmet Hilmi, sade dili ve akıcı üslubu ile Yunus Emre'yi ve onun şiirlerini şöyle anlatır:

Yunus, Türk'te zuhur eden evliya ve eâzım-ı meşâyihin yegânelerin (den) dir. Yunus, tevhid ve hakikatte bir Muhyiddin, esrar ve hikmette bir Mevlânâ, aşk ve muhabbet-te bir İbn Fâriz'dır, denilse mubalağa ve hata edilmemiş olur. Bu bir hakikat olmakla beraber Yunus'un aşkı her hâlîne galip gelmiş ve her hâlînde aşk olanca şiddet ve hararetiyle tecelli eylemiştir. Yunus, her derdi unutmuş, Allah'ın derdine düşmüş ve o derd-i devâ-nâpezîr ile ömrü oldukça ağlamış, yanmış, inlemiştir.

Yunus, ağlar, yanar, inler fakat o kadar tatlı yanar, o kadar güzel ağlar ki, insan adeta imrenir. Hemen ona peyrev olmak, onun gibi yanmak, onun gibi ağlamak ister. Lakin ne mümkün o devlet, o nimet herkese nasip olmaz. Yunus, inler fakat o derece hazin ve garîbâne inler ki, dertli gönüller için tahammül etmek mümkün olmaz. Yunus'un iniltisi derd-i ezelîden haberdar olan gönüllerde birer makes husule getirir. O gönüllerde hazin hazin, yanık yanık inlemeye başlar. (Şeyh Hüsnü, nr. 62, s.7; Koçak, 2021: 63-64).

Ahmet Hilmi'nin Yunus Emre ile ilgili kaleme aldığı tefrikalarında önemli bir taraf, onun şiirleriyle ilgili yaptığı yorumlamaları ve açıklamalarıdır. Önce beşer beyitlik şiirlerini yazdıktan sonra, bazen bir mısra üzerinde, bazen bir kavram üzerinde bazen de o bölümde dile getirilen düşüncelerin tümü üzerinde yorumlar yapar.

*Seni ben severim candan içeri
Yolun vardır bu erkândan içeri*

*Şerîat, tarîkat yoldur varana
Hakikat meyvesi andan içeri* (Şeyh Hüsnü, nr. 63, s. 5).

Herkesin sevdiğini can ile ve canı kadar sevdiği halde Yunus Emre'nin bu dereceye kanaat etmediği, bundan daha ileri candan içeri bir muhabbet ile, duygu ile cananını sevdiği dile getirilir. Sevgiliye ulaşmak için kimsenin

gidemediği, bilemediği yollar içinde yine ona giden pek çok gizli yolların olabileceğini söyler. Bu sevdiği yolunda her şeyi göze almak, onun yolunda “yok olma”yı gerektiren bir aşk ve muhabbettir. Yunus Emre’nin şiirlerinin bir özelliği de kendi içinde birbirini şerh eden (açıklayan) şiirler olmasıdır. Bir önceki beyitte dile getirilen duygu ve düşünceler, bir sonraki beyitte ya da başka yerde izahı yapılır, anlaşılmayan yerlere yeni pencereler açılır.

Ahmet Hilmi, örneğin Yunus Emre’nin

Bu akl ü fikr ile Mevlâ bulunmaz

Bu ne yâredir ki zahmı onulmaz (Şeyh Hüsnü, nr. 64, s. 5-6).

dizeleri ile başlayan beş beyitlik şiirini şerh etmeye, açıklamaya kalkılsa en az “beş büyük tabaka kağıt” gerektiğini söyler. Şiirleri şerh etmeye devam eden Ahmet Hilmi, akıl ve fikir ile ihtimal olarak her şeyin bilineceğini, her şeyin bulunacağını fakat, Mevla’yı bulmanın mümkün olmadığını söyler. Çünkü O, her şeyden âlîdir, yücedir. Eğer akıl ve fikir O’nu bilse, O’nu bulsa O’nun da her şey gibi bir şey olması lazım geleceğine işaret eder. Ayrıca akıl ve fikir her şeyi kavramada sınırlıdır. Onlar “ancak kendileri gibi bir mahdudu idrak ve ihâta edebilirler” diyen yazar, tarikat ehline başlarda akıl ve fikir bir dereceye kadar rehberlik etse de bu uzun yolculukta bir rehber ihtiyacı duyulacağını söyler. Her şeyi bilmenin ve bulmanın bir usul ve bir yolu olduğu gibi Allah’ı bilmenin, bulmanın da bir usul ve bir yolu vardır. İşte o usul ve o yolu gösterecek “mürşid-i kâmil” der.

Beş beyitlik iki şiirinin şerhinden sonra Yunus Emre’nin hece vezniyle yazılan dörtlüklerden oluşan şiirlerine yer verir:

Ben yürürüm yâne yâne

Aşk boyadı beni kâne

Ne âkilem ne divâne

Gel gör beni aşk neyledi (Şeyh Hüsnü, nr. 64, s. 5).

Yunus Emre’nin inleyişi, yanışı, ağlayışı başkalarının inlemesine, yanmasına, ağlamasına benzemez. Baştan ayağa kadar hep yara, dert, ateş olan Yunus’un bu yaraları hiç kapanmaz. Dertleri de hiç eksilmez artar, ateşi hiç sönmez daima yanar. En önemlisi Yunus Emre bu dertlerden, kapanmaz yaralardan şikayetçi değildir, onlarla yaşamak ona huzur verir, aşkını artırır. Çünkü Yunus’u bu hale koyan Mevlâ’sıdır, ona olan aşkıdır.

Yunus Emre'nin şiirleri “vezn-i millî” yani hece vezniyledir. Pek az şiirleri aruz vezniyledir. Yunus Emre'nin bazı şiirlerinin bestelendiğini de hatırlatan Ahmet Hilmi, onun sözlerinin çok tesirli olduğunu, çünkü sanattan ziyade gönüllere hitap ettiğini söyler. Onun bütün şiirlerinde görülen temel şey, “serâpa gönül, serâpa aşk ve muhabbetir”. Sanki bütün gönüller bir araya gelmiş bir Yunus olmuş, bütün cihandan yerde, gökte her zerrede görünen, oynayan, kaynayan aşklar, muhabbetler de bir araya gelmiş, o gönüle girmiştir. Yunus aşk ve muhabbette yüksele yüksele “makâm-ı mahbûbiyete (Allah'ın sevgilisi olma)” kadar yükselmiş ve nihayetinde âşık iken maşuk olmuştur. Âşık, daimi bir süz u güdâz ve niyazda; maşuk ise, hakiki bir istîğna ve nazdadır. Hakk'a âşık olanlar pek çoksa da, Hakk'ın kendilerine âşık olduğu seçkin kullar çok değildir. Yunus'un devamlı surette geceli gündüzlü yanması, ağlaması, inlemesi Allah'ın hoşuna gitmiş ve merhametini celbetmiştir. Bunun neticesi olarak da “*Gel ve iste Yunus'um*” hitap ve iltifâtına mazhar olmuştur.

*Yunus senin sözün mânâdır bilenlere
Senden sonra söylene devr-i zaman içinde*

*Sayru olmuş inler, Kur'an ününü dinler
Kur'an kendisi olmuş, kendi Kur'an içinde* (Şeyh Hüsnü, nr. 66, s.7).

Yunus Emre'nin öyle şiirleri vardır ki Şeyh-i Ekber Muhittin Arabî'nin Füsûs'unun şerhi gibidir.

Yine onun:

*Biz kimse dinine hilaf demeyiz
Din tamam olursa doğar muhabbet*

beytiyle, anlatılmak istenen hakikatin her yerde, her gönülde tecelli etmesidir. Kişi “ben” demekten kurtulmalı ve her şeye yüce yaratıcının bir nişanesi olarak bakmalıdır. Bu şekilde bütün yaratılana bakan kimse kötülük işleyemez, bir canlıya zarar veremez. Her şeyi var eden bir yüce kudrete inanılırsa, insanoğlu acizliğin anlar ve kendi içine dönmeyi arzular. Gücünün yetmediği çok şeyin var olduğunu gören insan, “ben” demekten vaz geçer. Çünkü insan benlik olarak kendisinin merkeze koyduğu ve “ben” demeye başladığı zaman, karşısında da bir “sen” bulacaktır ve bu da sonsuza kadar bir çatışmayı beraberinde getirecektir. Burda yapılması gereken “ben” ve sen”i aradan çıkartıp her şeyi “O”ndan bilmektir.

Yunus Emre'nin şiirlerinin ilk bakışta kolay söylenir gibi algılanabileceği, halbuki bunların bir ilim ve fikir neticesinde ortaya çıktığı vurgulanır. Onun şiirlerinin ezberlenmesi ve hayat düsturu edinilmesi gerekir.

*Sağlığın ne ise, odur ölümün
Bugünkü gündür, yarınki günün*

*Cümleler doğrudur, sen doğru isen
Doğruluk bulunmaz, sen eğri isen*

*Âdem yarattı ilme bak, kendi nihân bu hükme bak
Veren, alan O'dur: O Hak, ayrı sanıp, olma ırak*

*Yetmiş iki millete, bir göz ile bakmayan
Halka müderris olsa bile, Hakk'a âsîdir*

*Sırât kıldan incedir kılıçtan keskincedir
Varıp ânun üstüne evler yapasım gelir*

Yunus Emre, yukardaki mısralarda bütün insanlığa hitap eden, sevgiyi esas alan, kalp kırmanın ne kadar kötü bir şey olduğuna işaret eden, ölüm sonrası hayatı düşünmenin her kötülüğün önüne geçeceği gibi her biri ayrı bir makale ve eser konusu olacak konuları işler. O, tüm bunlarla insanı eğitmek, onun dünyaya geliş gayesini unutmadan yaşamasını ve insanlığa faydalı olmak için çalışmasını salık verir. Hatta Yunus Emre,

*Cennet cennet dedikleri bir ev ile birkaç hûri
İsteyene ver onları bana seni gerek seni* (Şeyh Hüsnü, nr. 67, s. 5).

diyerek herkesin yapamayacağı veya herkesin esas hedefi olan cenneti bırakıp, cenneti de var eden yaratıcıya yönelmesi onun büyüklüğünü, aşktaki mertebesini gösterir. Çünkü onda Allah sevgisi dışında bir şey yoktur.

Sonuç

Toplumlari ayakta tutan, millet ve insanlığa ruhu veren öyle yazarlar, şairler, sanatçılar vardır ki ortaya koydukları eserleriyle yaşadıkları dönemi aşp, çağlar ötesine seslenmekle kalmazlar, eserleriyle beraber bir bilincin teşekkülünde hayati rol oynarlar. Onlar bir ruhu temsil ederler. O ruhtur ki, asırlar boyu toplumun sinesinde yaşar ve o toplumun belli değerleri etrafında şekil-

lenmesini sağlar. Bu isimlerden birisi de Yunus Emre'dir. Anadolu coğrafyasının mayalanmasında büyük bir yeri olan Yunus Emre'nin on üç, on dördüncü yüzyıldaki sesi çağları aşırp daha yeni söylenmiş gibi her daim tazelenir ve ruhları diri tutmaya devam eder.

II. Meşrutiyet Dönemi önemli fikir adamlarından Şehbenderzâde Filibeli Ahmet Hilmi'nin kendisinin neşrettiği *Hikmet* dergisinde (1911) ilk defa Yunus Emre'nin hayatına ve şiirlerine dair yaptığı tefrika onun hem edebiyat dünyasında hem de halk arasında yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Ahmet Hilmi'den yaklaşık yedi sekiz yıl sonra Fuat Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* (1918) eseriyle de Yunus Emre'yi ilmi çerçevede geniş bir vukufiyetle değerlendirmiş ve ilim dünyasına kazandırmıştır.

Yunus Emre'nin çağlar öncesinden dile getirdiği meseleler, fikirler insanlığın ortak değerlerine vurgudur ve her geçen gün bu değerlere daha çok ihtiyaç duyulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Ekici, M. Z. (1997). II. Meşrûtiyet devri fikir adamı Şehbenderzâde Filibeli Ahmet Hilmi, hayatı ve eserleri (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Kara, İ. (1985). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İslâmcılık tartışması. *TCTA*, 5, 1405-1420.
- Kara, İ. (1997). Türkiye'de İslâmcılık düşüncesi. *İstanbul: Dergâh Yayınları*.
- Karakoç, S. (1989). Yunus Emre. *İstanbul: Diriliş Yayınları*.
- Koçak, A. (2018). Şehbenderzâde Ahmet Hilmi. <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ahmet-sehbenderzade> (Erişim Tarihi: 10.08.2021).
- Koçak, A. (2021). Şehbenderzâde *Filibeli Ahmet Hilmi Yunus Emre* *metin-inceleme*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Köprülü, M. F. (1966). Türk Edebiyatında ilk mutasavvıflar. *Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi*.
- Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi (1982). İslâm tarihi. (Z. N. Aksun, Haz.). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi (2009). *Hikmet yazıları*. (A. Koçak, Haz.). İstanbul: İnsan Yayınları.
- Seyh Hüsnü (Şehbenderzâde Filibeli Ahmet Hilmi) (1911). Terâcim-i ahvâl: sahâif-i İslâmiye'den âsâr ve ahvâl-i meşâhir: Yunus. *Hikmet*, (62-64, 66-68), 5-6.
- Tansel, F. A. (1981). Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmi'nin Özdemir mahlasıyla yayımladığı Türk-lük-İslâm birliği mefkûresini müdafaa ettiği şiirleri. *TDA*, 12, 149-171.
- Tatcı, M. (2013). Yunus Emre. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 43, 600-606.
- Uçman, A. (2010). Şehbenderzâde Ahmed Hilmi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 38, 424-425.
- Uludağ, Z. (1996). Şehbenderzâde Ahmed Hilmi ve spiritüalizm. *Ankara: Akçağ Yayınları*.
- Ülken, H. Z. (1998). Türkiye'de çağdaş düşünce tarihi. İstanbul: Ülken Yayınları.